

קריאת המגילה בלילה וביום

אדם, מה שאין כן **בלילה אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא**, ואפילו הכי תקנו שיברך כמו בכל מצוה דרבנן, אלא דלענין זמן (שהחיינו) היה נראה לי שצריך לברך בלילה לאו משום קריאת המגילה לחוד אלא **משום חובת היום, כיון דעשאו חכמים כמו רגל ממש** דכתיב משתה ושמחה ודברי קבלה כדברי תורה דמי.

הנודע ביהודה חידש שחובת הקריאה ביום היא מדברי קבלה, ואילו חובת הקריאה בלילה היא מדרבנן:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא אורח חיים סימן מא:

נראה לעניות דעתי, דקריאת הלילה לאו מצות עשה דדברי הקבלה, רק (אלא) קריאת היום, דבמגילה 'ימים נזכרים ונעשים' כתיב ולא לילות.

באופן חריף יותר כתב בספר אוהל מועד, שהקריאה בלילה היא מנהג:

ספר אהל מועד שער מועד קטן דרך ב נתיב ו:

וביום גם כן מברך שהחיינו שהקריאה של יום עיקר החיוב אלא **שנהגו בשל לילה** רמז לכתוב שאמר 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי', והואיל וקריאה של יום עיקר צריך לברך בה שהחיינו אף על פי שמברך אותה על של לילה וכן נהגו...

לעומתם, מכמה ראשונים משמע שחיוב הקריאה בלילה הוא מדברי קבלה בדומה לחיוב הקריאה ביום. כך כתב הרשב"א:

חידושי הרשב"א מסכת מגילה דף ד עמוד א:

אלא שאני תמה בעיקר הענין, דהא כתיב 'נזכרים ונעשים' והקיש זכירה לעשיה, ועשיה אינה אלא ביום וכדאמרין 'סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא דהא ימי משתה ושמחה כתיב', ויש לומר דמכל מקום **הכתוב רבה לה זכירה** מדכתיב 'ולילה ולא דומיה לי'.

יתר על כן, כתב הרוקח שעיקר הקריאה בלילה:

ספר הרוקח המשך הלכות ברכות סימן שסג:

וקיבלתי מרבי - רבי יהודה חסיד, כל הברכות העתיד לעשות יותר או כל היום ברכתו בל': להתעטף בציצית לגמור את ההלל... אבל מקרא מגילה עיקר(ה) בלילה, (לכך אומר) על מקרא מגילה, אף על פי שחייב לאומרה ביום.

❖ **סכם את השיטות השונות ביחס לחובת קריאת המגילה בלילה.**

❖ **מהו המקור לכל שיטה?**

❖ **לאור המתבאר עד כה, כיצד ינהג מי שצריך לבחור בין קריאת המגילה בלילה לקריאתה ביום?**

ב. העדפת קריאת הלילה משום 'אין מעבירין על המצוות'

נאמר בתורה:

שמות פרשת בא פרק יב פסוק יז:

ושמרתם את המצוות.

הקדמה:

חז"ל תקנו לקרוא את מגילת אסתר בליל פורים וביום, כדי שנפרסם את הנס הגדול שאירע לאבותינו, ובשביל שנודה ונהלל לקב"ה על אותו הנס הגדול שניצלנו מגזרת השמד. וכשם שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם, מתפללים אנו שיגאלנו גאולה שלמה בזמן הזה.

שאלה: חייל שהוטלה עליו משימה ביטחונית חיונית, ויתאפשר לו לשמוע רק אחת מקריאות המגילה - בלילה או ביום, איזו משתיהו יעדיף?

א. תוקף חיוב קריאת המגילה בלילה וביום

נאמר בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד א:

אמר רבי יהושע בן לוי: **חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום**, שנאמר 'אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי'. סבור מינה (הבינו בני הישיבה שכוונתו) למקרייה בליליא, ולמיתנא מתניתין דידה ביממא (לקרותה בלילה ולשנות משניות מסכת מגילה ביום). אמר להו רבי ירמיה: לדידי מיפרשא לי מיניה (שמעתי בפירוש) דרבי חייא בר אבא: כגון דאמר אינשי: 'אעבור פרשתא דא ואתנייה' (כשאסיים פרשה זו, אחזור עליה, והיינו שיש לשוב ולקרוא שנית את המגילה ביום). איתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר 'למען יזמרך כבוד ולא ידם ד' אלהי לעולם אודרך'.

❖ **חוה דעתך, מדוע רבי יהושע בן לוי נקט בלשון 'לשנותה', ולא אמר באופן ברור - חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה וביום?**

❖ **ענין בשני הפסוקים המובאים בגמרא כמקור לקריאת המגילה בלילה וביום. מה ניתן ללמוד מכך על עניינה של קריאת מגילת אסתר?**

מדברי התוספות מבואר שעיקר קריאת המגילה ביום:

תוספות שם ד"ה חייב:

אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן (שהחיינו) בלילה חוזר ומברך אותו ביום, **דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא**, וקרא נמי משמע כן דכתיב 'ולילה ולא דומיה לי' כלומר, אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה. וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן 'דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח' והכי נמי משמע מדכתיב 'נזכרים ונעשים' ואיתקש זכירה לעשייה: מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן.

הפני יהושע הוסיף וביאר את היחס שבין הקריאה בלילה לקריאה ביום:

פני יהושע שם:

ולעניות דעתי נראה דודאי עיקר חיוב קריאתה שתקנו לקרות כדינה היינו ביום דוקא, דאז היה זמן הנס שנהללו על נפשם, מה שאין כן לילה לאו שעת מלחמה.. והיינו דתניא נמי לקמן אין קורין את המגילה אלא משעת הנץ החמה ואוקמינן לה אדיממא לפי שהוא עיקר חיוב לכל

רש"י מביא בשם המדרש:

רש"י שם:

רבי יאשיה אומר אל תהי קורא 'את המצות' אלא 'את המצוות', כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה, אלא **אם באה לידך עשה אותה מיד.**

נחלקו הפוסקים מתי שייך הגדר של 'אין מעבירין על המצוות'?

הגמרא אומרת:

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד א:

כתיב: פֶּלֶס מַעֲלֶה גִלְגָל וְכָל דֶּרֶךְ יִכְנֹוּ (בדוק איזו מצוה גדולה ואותה תעשה), וכתיב: אַחֲרֵי חַיִּים פֶּן תִּפְלֹס (ותעשה את המצוה הראשונה הבאה לידך)! לא קשיא: כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

רש"י פירש:

רש"י שם:

ובמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים אל תפלוס, אלא **מצוה שבא לידך, בין גדולה בין קטנה - עשה.**

התוספות חולקים:

תוספות מסכת יומא דף לג עמוד א:

ויש לומר דלא שייכא דריש לקיש (שאינ מעבירין על המצות) אלא היכא דבעינן למעבד תרווייהו (שבא לקיים שניהם) שיש להקדים ההוא דפגע ביה ברישא, אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה (לא אומרים 'אין מעבירין' כשבא לקיים מצוה אחת), ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר (נעשה את המצוה התדירה ולא נעשה את שאינה תדירה).

הרדב"ז נשאל על חבוש בבית האסורים שהתירו לו לצאת יום בשנה, באיזה יום יבחר, ופסק על פי דברי רש"י:

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן יג:

דאנן קיימן ליה דאין מעבירין על המצות ואין חולק בזה כלל, הלכך המצוה הראשונה שתבוא לידו שאי אפשר לעשותה (ע"י אחרים) והוא חבוש בבית האסורים קודמת, **ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה**, שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וזה פשוט מאוד אצלי.

החכם צבי חילק בין מצבים שונים:

שו"ת חכם צבי סימן קו:

אבל במצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה, הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המובחר, ולמחר מן המובחר, טוב להמתין למחר, ואין בזה משום מעבירין על המצות.

❖ **חשוב, האם אפשר ללמוד מכר שקריאת המגילה ביום עדיפה, או שקריאת המגילה בלילה היא חובה נפרדת מקריאת היום?**

לעומת זאת, החיי אדם פסק שיש להעדיף את קיום המצוה החשובה יותר, אף אם בשל כך ידחה את קיום המצוה הקלה:

חיי אדם חלק א כלל סח סעיף א:

קיימא לן אין מעבירין על המצות... וזה נחלק לג' תנאים (להלן יובאו שנים מהם):

א) דלא שייך דלא מעבירין אלא כשרוצה ב' מצות... אבל **אם אין לו פנאי לקיים שניהם רק א', לא שייך בזה אין מעבירין, אלא אדרבה אזלינן אחר המצוה החמורה**, ואפילו יש לפניו מצוה דאורייתא לעשות היום, רק כשיעשנה היום לא יוכל למחר לעשות מצוה דאורייתא אחרת שהיא חמורה מזו, **מצוה דלמחר עדיף**. ולכן נראה לי באנשי חיל יהודים שצריך לילך על משמר שלו בערב יום כפור וכיוצא בו אלא דאז לא יכול להניח תפלין באותו יום, ולעומת זה יכול למחר ביום הכיפורים להתענות או אפילו משום קריאת שמע דלמחר, ויכול להחליף המשמר עד למחר, לא אמרינן אין מעבירין על המצות, ומוטב שלא יקרא היום... ג) אף על גב דשהווי מצוה... דוקא כשיכול לעשות המצוה עכשיו כמו שיעשה לאחר זמן. אבל אם אינו יכול לעשות עכשיו כמו למחר דאם ימתין יעשה מן המובחר, מוטב שימתין יום או יומים כדי לעשות מן המובחר, כן כתב בשולחן ערוך סי' תכ"ו. אבל בספר חסידים כתב, דאם יכול לקיים תיכף, אף שאינו נאה כל כך, יקיים תיכף.

המגן אברהם פסק כמו ספר חסידים:

מגן אברהם סימן כה ס"ק ב:

וכן הוא ביבמות דף ל"ט **כל שהווי מצוה לא משהינן אף על פי שיש לומר שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר**, וכן הובא בילקוט ויקרא סוף דף קכ"ט חביבה מצוה בשעתה, ע"ש ובמנחות דף ע"ב.

לאור זאת, פסק ערוך השולחן שיש להעדיף לקרוא את המגילה בלילה:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרפז סעיף ב - ג:

וכתבו רבותינו התוספות והרא"ש והר"ן דעיקר מצות הקריאה ופרסומי ניסא הוי ביום ולא בלילה... וכן לרבותינו אלה יש לומר דאף על גב דקריאת היום הוא העיקר מכל מקום לא יעבור על המצוה, ויקראנה בלילה, שהיא קודמת ואין מעבירין על המצות **וכן נראה לי עיקר לדינא.**

❖ במי פסק ערוך השולחן?

טעם נוסף להעדיף את קריאת הלילה, ניתן ללמוד מדברי השדי חמד:

שדי חמד מערכת יום הכיפורים סימן א אות י':

עוד יש לומר כמו שצדד בגזע ישי **דבמצוה דרבנן - חכמים עשו חיזוק לדבריהם ולכן אין דוחים אותה מפני מצוה דאורייתא החמורה**... יש לנו לומר דמעבירין על הקלה דדברי קבלה מפני החמורה של תורה כיון **שדברי קבלה אין צריכים חיזוק.**

❖ חווה דעתך, האם ישנם שיקולים נוספים בהקשר לחיילים,

להעדיף את קריאת המגילה בלילה?

ג. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המנחה':

תורת המנחה פרק נה תשובה ד:

- קוראים את המגילה בלילה וחוזרים ושונים אותה ביום.
- עיקר קריאתה ביום, אמנם יש אומרים שמי שמתאפשר לו לקרותה רק פעם אחת, יעדיף לקרותה בלילה, משום שאין מעבירין על המצוות.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן ההלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד ההלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: טור' ר' נועם שאול.